ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№10(5)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 516 sahifa,
26-oktyabr, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
• Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)
Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
• Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA CODEPЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Informatika darslarida algoritmik topshiriqlar orqali 5–6-sinf o‘quvchilarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirish metodikasi 10
Muyassar Xodjiyeva Maxmudjanovna

Maktabgacha ta’limda matematikani o‘qitishda o‘yin texnologiyalaridan foydalanish 17
Samatova Xuvvaydo Rasulovna

Asliyat va fransuzcha tarjimalardagi toponimlarning struktur-grammatik modellari 22
Valijon Mamadjonov Alixanovich

“Tarbiya” darslarida raqamli hikoyalar orqali o‘quvchilarda halollik, mas’uliyat va mehr-oqibat fazilatlarini shakllantirish 26
Abdullayeva Surayyo Babojonovna

Kasbiy madaniyatshunoslik kompetensiyasini rivojlantirishda kompetensiyaviy yondashuvning imkoniyatlari 32
Komiljonova Mohinur Alllabergan qizi

Maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilarida kasbiy kompetentlikni takomillashtirishda modellashtirishning o‘rni 37
Mamadaliyeva Marhabo Xolmamatovna

Raqamli keyslar asosida bo‘lajak pedagoglarning ijtimoiy-pedagogik profilaktik faoliyatga tayyorgarligini takomillashtirish 43
Raximov Sardorbek Kabulovich

Teskari sinf modeli asosida amaliy mashg‘ulotlarga tayyorgarlikni tashkil etish metodikasini takomillashtirish 48
Tursunbayeva Sevinch Normurod qizi, Saidov O‘tkirjon Mallayevich

Sinfni boshqarishdagi muammolar va ularning amaliy yechimlari 53
Xidirov Baxrom Dobilovich

Loyiha texnologiyasining lingvodidaktik asoslari 60
Muhammadaziz Omonov

O‘smirlarda egoizm psixodiagnostikasi 65
Karayeva Yulduz Xushbakovna

Oliy pedagogik ta’limda mantiqiy tafakkurni rivojlantirishning integrativ yondashuvga asoslangan metodikasi 69
Jo‘rayev Shuxratbek Maxamadaliyevich

Inklyuziv ta’lim sharoitida logopedik yordamni tashkil etishning tashkiliy-pedagogik mexanizmlari 73
Azimova Dilnoza Sherzodovna

Talabalarda ijtimoiy faollik ko‘nikmalarini shakllantirishning psixologik omillari 76
Baxriyeva Nargiza Axmadovna

Bolalar adabiyoti vositasida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining axloqiy tanlov kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi 81
Duschanova Nilufar Sabirbayevna, Nurmetova Nazokat Baxtiyorovna

Nogiron farzandli onalarda psixologik farovonlikning himoya resurslari: nazariy-metodologik tahlil 86
Kasimova Xulkar Atabayevna

Intellektual rivojlanishida buzilishlari bo‘lgan o‘quvchilar bilan korreksion-logopedik ishda vizual tayanchlar va muqobil kommunikatsiyani qo‘llash modeli 90
Raximova Dildora Saidbasitovna

Дети с комплексными нарушениями развития 93
Д. Т. Ганурова

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlik qobiliyatini shakllantirishning pedagogik-psixologik mohiyati ... 97
Mavlyanova Umida Sadikjanovna

Nizolarning yuzaga kelishidagi shart-sharoitlar, shaxs toifalari va ularning xislatlari 101
Choriyeva Durdona Anvarovna, Malikova Umida Nurliboy qizi, Lutfullayeva Iroda Abduvahob qizi

Ijtimoiy tarmoqlarning talaba yoshlar milliy qadriyatlariga ta'sirining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari 106
Turg'unov Baxromjon Raximjonovich

Tarbiyachi-pedagoglarda deontologik kompetensiyani rivojlantirishning metodologik yondashuvlari 112
Davlatova Dildora Nuriddinovna

Autizm spektri buzilishiga ega bolalarda nutqiy muloqot ko'nikmalarini shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslari 115
A. B. Mamatova

Davlat-xususiy sheriklik asosidagi nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim sifati monitoringi va boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish 123
Mongiyev Abdulxokim Ibragimovich

Transformational School Leadership and Teacher Performance: A Narrative Literature Review 127
Nilufar Buriyeva Anvar kizi, Axatov Aminjon Tohir ugli,
Sodiqova Marziyaxon Botirjon kizi, Lutfullayeva Moxistara Xayrullo kizi

Pedagogical Model for Improving the Methodological Competence of Future History Teachers Based on Digital Historical Sources 133
Otegenov Berdibay Menglibaevich

Tarbiyalanuvchilarda axloqiy sifatlarni shakllantirishning nazariy-metodologik asoslari va ertakterapiya imkoniyatlari 136
Qosimova Muattarxon Shokirjon qizi

O'qituvchi pedagogik faoliyatida pedagogik mahorat, refleksiv va innovatsion yondashuvning integratsiyasi 140
Mirsagatova Nargiza Sayfullayevna

Xorijiy tajribalar asosida maktab ta'lim mazmunini takomillashtirish 146
Abdullayev Muxammadimin Egamberdiyevich, Teshayeva Toxira Inomjonovna

Pedagogik muhandislikning metodologik asoslari, kategoriyaviy apparati va yondosh ilmiy-pedagogik yo'nalishlar bilan o'zaro aloqadorligi 151
Nasrullayeva Fatima Azatovna

Рефлексивная подготовка будущих воспитателей к личностно ориентированному взаимодействию с дошкольниками 160
Бозорова Зухра Жураевна

Bo'lajak tarbiyachilarning tasviriy-ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish mazmuni 165
Xazratkulova Gulyora Tojiboyevna

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ona tili ta'limini loyihalash kompetensiyasini metakognitiv yondashuv asosida rivojlantirish metodikasi 169
Raupova Navbahor Bahriddinovna

Kursant va talabalarning jismoniy tayyorgarligini takomillashtirish va ekstremal sharoitlarda harakat qilish ko'nikmalarini shakllantirishning innovatsion yondashuvlari 174
Yulliyev Nuriddin Jumanazarovich

Talabalarning tadbirkorlik kompetensiyalarini rivojlantirishning ijtimoiy zaruriyati 179
Sharipova Guzal Sodiqovna

Maktabga tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarining matematik tasavvurlarini mental yondashuv asosida takomillashtirish: nazariy-metodik sharh 185
Parpiyeva Mohinur Baxtiyor qizi

STEAM yondashuvi asosida fizika laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etish metodikasi 189
Artikov Abdukaxor

"Korpus detektori" mashqlar tizimi: tuzilishi, bosqichlari va qo'llash metodikasi 196
Bahronov Nodirbek Aliyevich

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ongli o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishda tabaqalashtirilgan yondashuv (EGRA-U diagnostikasi asosida) 199
Ne'matova Diyora Baxodir qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Ona tili darslarida hamkorlik texnologiyasidan foydalanishning mavjud holati va metodik muammolari 205
Usmonova Yulduz Faxriddin qizi

Grammatik tarjima metodida ona tilidan foydalanishning didaktik xususiyatlari 210
Erkinova Madina Komil qizi

Talabalarda ta'limiy kommunikativlikni rivojlantirishning pedagogik shart sharoitlari 214
Babayeva Maxfuza Abduvaitovna, Ismoilov Bobur Toxirovich

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisi refleksiv kompetensiyasining mazmuni, tarkibiy tuzilmasi va rivojlanish darajalari 218
Bomurodova Gulhayo Jumayevna

Masalalarni tenglama tuzish yordamida yechimini qurishga o'rgatish metodikasi 223
Ismoilov Bobur Toxirovich, Babayeva Maxfuza Abduvaitovna

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash mazmunida argumentatsion nutq: darsliklar, o'quv reja va oliy ta'lim adabiyotining kontent-tahlili 229
Mamatova Marg'uba Ummatqul qizi

Основы паллиативной помощи педагогическая поддержка детей, получающих паллиативную помощь 233
Жузбаев Нурлан Урал угли, Хакимова Гульшода Абдусаламовна

"Pedagogikaning pragmatik aspektlari" modulini kreativ yondashuv asosida o'qitish modeli va ingliz tilidagi o'quv materiallarini tanlash mezonlari 237
Meliqo'ziyeva Zarnigorxon Ikromjon qizi

Gospital sharoitida turli yosh guruhlaridagi bolalar bilan ishlashning o'ziga xos xususiyatlari 242
S. M. Umarova

Harbiy xizmatchilarda kasbiy faoliyat davomida hissiy kuyish (emotsional burnout) sindromining ijtimoiy-psixologik psixoprofilaktikasi 246
Tursunov Kamariddin G'ulomovich

Использование подходов геймификации при обучении иностранному языку детей 5-6 лет 250
Курбанова Назира Низомиддиновна

Ko'rish imkoniyati cheklangan o'quvchilarda tiflotexnik vositalardan foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish metodlari 257
Astanova Zumradxon Toxirovna

O'quvchilar xulq-atvoridagi og'ishish ilmiy tadqiqotlar talqini asosida 262
Azimjonova Rushana Rashid qizi

Образ сильной узбекской женщины в творчестве Зульфии 267
Аскарова Наргиза Абдивалиевна, Усманова Самира Зафаровна

Inklyuziv guruhlarda differensiallashtirilgan yozma topshiriqlar tizimini loyihalash tamoyillari 271
D. X. Saydazimova

Maktabgacha ta'limda sun'iy intellektdan foydalanish va tarbiyachining kreativ kompetentligini oshirish metodlari 275
Odilova Sitora Ergash qizi

Milliy qadriyatlarga asoslangan matnlar vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy va tanqidiy fikrlashini notiqlik faoliyati orqali rivojlantirish 281
Ziyodullayeva Zuhro Faxriddin qizi

Raqamli transformatsiya sharoitida o'qituvchining refleksiv kompetensiyasini rivojlantirish modeli 286
Magzumova Lola Turakulovna

Bo'lajak o'qituvchilarni inklyuziv ta'limda seldan foydalanishga tayyorlash muammosining ijtimoiy va metodik qatlamlari 292
Sayfullayeva Ismigul Qodir qizi

Ichki ishlar xodimlarida koping-strategiyani shakllantirish kasbiy faoliyatni muvaffaqiyatli ta'minlovchi omil sifatida 296
Aliboyev Himaydin Fayzulla o'g'li

Psixologik holatni baholash asosida differensial mashqlar orqali badmintonchilarning koordinatsion va texnik tayyorgarligini rivojlantirish 299
Beknazarov Raxat Axmet og'li

Oliy ta'limda biotexnologiya fanini o'qitishning zamonaviy pedagogik asoslari 302
Jumabayeva Aygul Kuatovna, Ametov Yakub Idrisovich

Dialogik nutq o'qitish metodikasining shakllanishi 307
Xamidullayeva Fotima Adxam qizi

Алгоритм развития управленческой компетентности будущих учителей русского языка и литературы на основе обратной связи и коррекции педагогических решений 313
Акмалова Дилдора Тохировна

Эффективные методы развития икт-компетентности педагогов в цифровой образовательной среде ... 319
Каримова Наргизахон Яхёевна

Qadimgi Misr va Gretsiya olimlarining muhandislik grafikasi fani yuzasidan izlanishlari 322
Ergasheva Shohista Anvar qizi

Предметно-языковые задания на уроках русского языка в начальной школе Узбекистана 324
Худжамова Хуснора Диёр кизи

Musiqa ta'limi dars mashg'ulotlarida interfaol metodlardan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari 329
Tuxtasinov Abror Rustamovich

Developing Creative Competence During Pedagogical Practice: an Integrated Model for Future English Language Teachers 332
Mukhtorov Mukhiddin Mansur o'g'li

AI-generatsiyalanuvchi adaptiv testlar orqali talabalarning bilim darajasini diagnostika qilish metodikasini takomillashtirish 338
Abdullayeva Nazokat Isayevna, Habibullayeva Jamilaxon Ne'mat qizi

Aniq fanlarni o'qitishda o'quvchilarning darsdan tashqari faoliyatini tashkil etishning didaktik modeli va vositalari 343
Saidov Utkirjon Mallayevich, Abdurashidova Munira Abdumumin qizi

Muammoli vaziyatlar va keys-stadi asosida bo'lajak pedagoglarning tanqidiy-analitik tafakkurini rivojlantirish metodikasi 348
Kubayeva Maxbuba Raxmatulayevna

Badiiy asarlar asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining axloqiy tafakkuri va ijobiy xulq-atvor ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi 352
Uvaydiloyeva Zarrina Olimovna, Abdullayeva Nazokat Isayevna

Sport psixologining kasbiy kompetentligini tadqiq etishning zamonaviy yo'nalishlari va metodologik muammolari 357
Rasulov Zokir Pardayevich

Научно-теоретические основы совершенствования самостоятельного обучения студентов педагогических вузов в процессе изучения микробиологии 363
Нарзуллаева Ирода Уктам кизи, Каландарова Мадина Андрей кизи

Tarixiy manbalar asosida talabalarda tarixiy tafakkur va tarixiy-madaniy kompetensiyani rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari 368
Ne'matullayev Shohjahon G'aybulla o'g'li

Sun'iy intellekt texnologiyalarining oliy ta'lim tizimidagi didaktik imkoniyatlari 378
Mirzaraximova Zilola Mirzohid qizi

Sun'iy intellekt texnologiyalarining oliy ta'lim tizimidagi didaktik imkoniyatlari 378
Mirzaraximova Zilola Mirzohid qizi

O'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini takomillashtirishning nazariy-metodologik asoslari 382
Hazratqulova Aziza Rustam qizi, Ashurov Abror Uralovich

Sog'lom turmush tarzidagi qizlarning jismoniy tayyorgarligini takomillashtirishda harakatli o'yinlardan foydalanish mexanizmlari 389
Tashpulatova Dono Ergashevna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Xorij va milliy pedagogika tadqiqotlarida metakognitiv kompetensiya tushunchasi tahlili 395
Feruza Xasanova, Assistent o'qituvchi

Talabalarning tashkilotchilik qobiliyatlarini rivojlantirishda ma'naviy-ma'rifiy tadbirlardan foydalanishning nazariy-metodologik aspektlari 402
Ibotova Dildora Shomirovna

Цветочные номинации человека в русском и узбекском языках: значение и конструкция 406
Саитова Хамро Абдуллаевна

Harbiy ta'limda CLIL yondashuvi asosida ingliz tilidagi kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish 412
Shiknazarova Durdana Baxtiyarovna

Qandli diabetga chalingan shaxslarda emotsional barqarorlik va individual-psixologik xususiyatlarning o'zaro aloqadorligi 417
Sadikova Umida Botirovna

Kimyo fanidan virtual laboratoriya mashg'ulotlarida o'quvchilarning umumo'quv ko'nikmalarini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari 421
Jumanova Soxiba Yuldoshovna

O'smir yoshidagi talabalarning kognitiv rivojlanishida neyropedagogik uslublarning o'rni 427
Muxammadiyeva Sevara Bahodirovna

Аттестация и механизмы комплексного мониторинга эффективности руководителей дошкольных образовательных организаций в 2026 году 431
Аъзамова Малохат Наджимовна

Masofaviy ta'lim texnologiyalari asosida bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish .. 436
Abdullayev Muxammadimin Egamberdiyevich, Xalilova Madinabonu Maribjon qizi

Taqsimlangan yetakchilikning maktab boshqaruvidagi nazariy-metodologik asoslari 441
Botirova Ozoda Baxodir qizi

Qayta tayyorlash kursi tinglovchilarini turli nuqsonli bolalarni ijtimoiy hayotga tayyorlash metodikasiga o'rgatish (oligofrenopedagogika yo'nalishi misolida) 448
Sharofutdinova Ra'noxon Shavkatovna

"Nurli maskan" maktab-internatlarida ta'lim jarayonida assıstiv va raqamli texnologiyalarni integratıv qo'llashning imkonıyatlari 452
Sharofutdinov Ikboljon Usmonjon o'g'li

Ta'lim tizimida kadrlar menejmenti 456
Avezova Rohila Ruzimboyevna

Basketbol öyinida yönaliş almaştiriş tezligining tuzilmasi va uni belgilovçi omillar 462
Razakov Sanjar Ataxonoviç

Umumiy o'rta ta'lim rahbar kadrlarining moliyaviy savodxonligini rivojlantirish jarayoni va samarali texnologiyalari 466
Bexudova Mexriniso Omon qizi

Maktabgaça katta yoşdagi bolalarni tabiat bilan taniştiriş asosida intellektual qobiliyatlarini şakllantiriş 473
Primova Şahnoza Tölqinova

Autizm spektri buzilişi bölgan bolalarning ta'limdagi iştirokini qöllab-quvvatlaşda sensor muhit va vizual tayançlarni individuallaştiriş 476
Nazokat Abidova Kutbiddinovna

Maktabgaça ta'lim taşkilotlarida ma'naviy-ma'rifiy tadbir şakllarini tanlaş va vaqt resursini boşqariş 481
Samandarova Gulxayo Abdukarim qizi

Maktabgaça ta'lim pedagoglarining raqamli kompetensiyalarini malaka oşiriş kurslarida rivojlantiriş yöllari 487
Dusmuxamedov Abdujalil Abdusabiroviç

Geografiya darslarida elektron didaktik resurslardan samarali foydalaniş metodikasi 492
Ismatov J. A.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tabiatni anglash ko'nikmalarining shakllanganlik holati: diagnostik tadqiqot natijalari 497
Karimova Sevara Shaxriddin qizi

HECI texnologiyasi asosida bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarini madaniyatlararo muloqotga tayyorlashning aksiologik va ijodiy asoslari 503
Mamadaliyeva Gulirano Dilshodovna

Pedagogik oliy ta’lim talabalarining kasbiy mahoratini rivojlantirishda didaktik drama texnologiyalaridan foydalanish 509
Xolbayeva Dildora Azizovna

GEOGRAFIYA DARSLARIDA ELEKTRON DIDAKTIK RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANIŞ METODIKASI

Ismatov J. A.
Qoraqalpoq davlat universiteti mustaqil izlanuvçisi,
IIV ixtisoslaştirilgan maktab-internati
geografiya fani öqituvçisi, geografiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
E-mail: jahongirismatov77@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada umumta'lim maktablarining geografiya darslarida elektron didaktik resurslardan samarali foydalanişni taşkil etişning metodik jihatlari tahlil qilindi. Elektron didaktik resurslar darsdagi vazifasiga köra tasvirlovçi, tahliliy, yaratuvçi va diagnostik guruhlarga ajratildi. Resurslarni qöllaşning pedagogik imkoniyatlari, jumladan, geografik obyekt va jarayonlarni tasvirlaş, xarita qatlamlarini qiyoslaş, öquv mahsulotini yaratiş hamda baholaş va qayta aloqani taşkil etiş masalalari yoritildi. Geografiya darsini rejalaştiriş uçun didaktik maqsadni aniqlaş, resursni ekspertizadan ötkaziş, öquv topşiriğini loyihalaş, öquvçilar faoliyatini taşkil etiş, baholaş va refleksiyadan iborat olti bosqiçli amaliy metodik tartib taklif etildi.

Kalit so'zlar: geografiya ta'limi, elektron didaktik resurslar, raqamli xarita, geoaxborot tizimlari (GIS), öquv topşiriği, baholaş mezonlari, refleksiya, geografik kompetentlik.

Abstract: This article analyzes the methodological aspects of organizing the effective use of electronic didactic resources in geography lessons at general secondary sçools. Electronic didactic resources are classified into four groups according to their functions in the teaçing and learning process: visualization, analytical, content-creation, and diagnostic resources. The pedagogical potential of these resources is examined, particularly in terms of visualizing geographical objects and processes, comparing map layers, creating learning products, and organizing assessment and feedback. A six-stage practical methodological framework for planning and organizing geography lessons is proposed, comprising the identification of didactic objectives, evaluation of resources, design of learning tasks, organization of students' learning activities, assessment, and reflection.

Key words: geography education, electronic didactic resources, digital map, geographic information systems (GIS), learning task, assessment criteria, reflection, geographical competence.

Аннотация: В статье проанализированы методические аспекты организации эффективного использования электронных дидактических ресурсов на уроках географии в общеобразовательных школах. Электронные дидактические ресурсы классифицированы в зависимости от их функций в учебном процессе на четыре группы: визуализирующие, аналитические, предназначенные для создания учебных продуктов и диагностические. Рассмотрены педагогические возможности применения данных ресурсов, в частности визуализация географических объектов и процессов, сопоставление картографических слоёв, создание учебных продуктов, а также организация оценивания и обратной связи. Предложена шестиступенчатая методическая последовательность планирования и организации уроков географии, включающая определение дидактической цели, экспертизу ресурсов, проектирование учебных заданий, организацию деятельности учащихся, оценивание и рефлексию.

Ключевые слова: географическое образование, электронные дидактические ресурсы, цифровая карта, геоинформационные системы (ГИС), учебное задание, критерии оценивания, рефлексия, географическая компетентность.

KIRIŞ

Raqamli xaritalar, sun'iy yöldoş tasvirlari, uç ölçamli modellar va geografik ma'lumotlar bazalari zamonaviy geografiyaning mazmuni hamda tadqiqot usullarini sezilarli darajada özgartirdi. Maktab geografiyasi uşbu özgarişlardan çetda qolmasligi kerak, çunki öquvçi hudud, masofa, yönaliş, tabiiy jarayon va jamiyat hodisalari örtasidagi boğlanişni faqat matn orqali emas, turli körinişdagi fazoviy axborot bilan işlaş orqali ham anglaydi. Şu sababli elektron didaktik resurslar geografiya darsining qöşimça bezagi emas, balki maqsadli tanlanganda geografik fikrlaşni taşkil etuvçi vosita sifatida qaralişi lozim.

Elektron darslik, interaktiv xarita, multimedia, Google Earth, onlayn test va geografik axborot tizimlari ta'limda turli vazifalarni bajaradi. Biroq vositalarning ko'pligi ularning pedagogik qiymatini avtomatik belgilamaydi. Muhim masala o'quvchi resurs yordamida qanday geografik faoliyatni bajarishi, qanday dalil yaratishi va qaysi natijaga erishishidir. Xorijiy tadqiqotlarda ham resurs samarasi uning o'quv dasturi, topshiriq va o'qituvchi faoliyati bilan uyg'unligiga bog'liq ekani ta'kidlanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi geografiya darslari uchun elektron didaktik resurslarni funksional vazifasiga ko'ra tanlash, darsda tashkil etish va natijani baholash bo'yicha qo'llashga tayyor amaliy tavsiyalarni tizimlashtirishdan iborat. Tadqiqot fazoviy-kartografik kompetensiyani rivojlantirish siklini yoki raqamli texnologiyalar integratsiyasi mezonlarini qayta taklif etishga emas, aynan darsning tashkiliy jarayoni, turli sinflar uchun namunaviy faoliyat va resursdan foydalanishning cheklovlarini birgalikda yoritishga qaratilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Geografiya ta'limida elektron didaktik resurslardan foydalanish masalalari qator xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Xususan, O. V. Bondarenko GIS yordamida geografiyani o'qitishga bag'ishlangan tizimli sharhida geoinformatsion texnologiyalarni ta'lim jarayoniga integratsiyalashga oid ilmiy tadqiqotlarni umumlashtirgan [2].

N. Humble GISning umumiy o'rta ta'limdagi istiqbollari va cheklovlarini tahlil qilib, mazkur texnologiyalardan foydalanishda maktabning texnik imkoniyatlari, o'qituvchilarning tayyorgarligi hamda tashkiliy-metodik sharoitlarni hisobga olish zarurligiga e'tibor qaratgan [3]. Ushbu tadqiqotlar GIS vositalarini geografiya darslariga joriy etishda texnologik imkoniyatlar bilan bir qatorda pedagogik shart-sharoitlarni ham nazarda tutish muhimligini ko'rsatadi.

V. Masterova geofazoviy texnologiyalar asosida tadqiqotga yo'naltirilgan o'qitish va o'rganish masalalarini tizimli adabiyotlar sharhi orqali tahlil qilgan [5].

B. R. Panjaitan, E. Ningrum va B. Waluya geografiya ta'limida raqamli o'quv vositalaridan foydalanishga oid ilmiy manbalarni umumlashtirib, ularning pedagogik imkoniyatlari va ta'lim jarayoniga tatbiq etilishi bilan bog'liq masalalarni yoritgan [6]. Mazkur ishlar elektron didaktik resurslardan foydalanishda o'quvchilarning mustaqil izlanishi, geografik ma'lumotlarni tahlil qilishi va o'quv topshiriqlarini bajarishiga yo'naltirilgan faoliyatni tashkil etish muhimligini asoslash uchun nazariy zamin yaratadi.

M. Pascu Google Earth Pro dasturining yuqori sinf o'quvchilariga geografiyani o'qitish va o'rganishdagi samaradorligini tadqiq qilgan [7]. Ushbu tadqiqot virtual globus imkoniyatlarini o'quvchilarning geografik bilimlari va ko'nikmalarini rivojlantirish bilan bog'liq holda baholashga qaratilganligi bilan ahamiyatlidir.

E. W. Safriani, I. Setiawan va N. Trianawati XXI asr geografiya ta'limida GIS texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha ilmiy adabiyotlarni tizimli tahlil qilib, geoinformatsion vositalarning geografiyani o'qitishdagi o'rnini o'rgangan [9]. Ushbu tadqiqotlar raqamli xaritalar va geofazoviy ma'lumotlar bilan ishlashni geografik bilimlarni o'zlashtirish jarayoni bilan bog'lash imkoniyatlarini yoritadi.

M. Tusam, L. Somantri, I. Setiawan va N. T. Sugito ArcGIS StoryMaps platformasidan geografiya ta'limida foydalanishga oid tadqiqotlarni tizimli adabiyotlar sharhi asosida umumlashtirgan [11]. Mazkur ish raqamli xarita, matn, tasvir va boshqa axborot manbalarini yagona geografik hikoyaga birlashtirish orqali o'quvchilarning loyiha va tadqiqot faoliyatini tashkil etish masalasiga aloqador.

E. Yalçınkaya va A. Karaca esa o'rta maktab o'quvchilarida xarita bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan tadqiqotlarni meta-tahlil qilgan [12]. Ushbu tadqiqot geografiya ta'limida xarita ko'nikmalarini mustaqil o'quv natijasi sifatida belgilash va ularni baholash mezonlarini ishlab chiqish uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Mahalliy tadqiqotlar tahlili. O'zbekiston olimlari tomonidan ham geografiya ta'limida elektron didaktik resurslar va axborot texnologiyalaridan foydalanishning turli jihatlari o'rganilgan. Jumladan, D. N. Abdullayeva geografiya fani o'qituvchilarining malakasini oshirish jarayonida elektron ta'lim vositalaridan foydalanish mexanizmlarini takomillashtirish masalasini tadqiq qilgan [1]. Mazkur ish elektron resurslardan samarali foydalanishda o'qituvchining metodik tayyorgarligi va raqamli ta'lim vositalarini pedagogik maqsadga muvofiq tanlash ko'nikmalari muhimligini yoritish uchun ahamiyatlidir.

A. B. Janzakov umumta'lim maktablarida geografiya fanini axborot texnologiyalari vositasida o'qitish mexanizmlarini takomillashtirishga bag'ishlangan tadqiqot olib borgan [4]. Tadqiqotning bevosita maktab geografiyasi bilan bog'liqligi elektron didaktik resurslarni o'quv jarayoniga tatbiq etishning metodik jihatlarini o'rganishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Q. B. Sabirov bo'lajak geografiya o'qituvchilarining geografik axborot tizimlari texnologiyalari asosida innovatsion kompetentligini rivojlantirish metodikasini tadqiq qilgan [8]. Ushbu ish geoinformatsion texnologiyalar bilan ishlashga tayyor bo'lgan pedagog kadrlarni shakllantirish masalasiga qaratilgan. Uning metodik yo'nalishi maktab geografiyasida GIS vositalaridan foydalanish uchun zarur bo'lgan o'qituvchi kompetensiyalarini aniqlashtirishda ahamiyatlidir.

M. A. Tojiboyeva axborot-kommunikatsion texnologiyalar vositasida talabalarning geografik kompetentlik sifatlarini rivojlantiriş masalasini "Örta Osiyo tabiiy geografiyasi" fanini öqitiş misolida örgangan [10]. Mazkur tadqiqot geografik mazmunni raqamli texnologiyalar bilan uyğunlaştiriş va geografik kompetentlikni rivojlantiriş masalalarini yoritadi. Biroq tadqiqot oliy ta'lim şaroitida bajarilganligi sababli, undagi metodik yondaşuvlarni umumta'lim maktablariga tatbiq etişda öquvçilarning yoş xususiyatlari, tayyorgarlik darajasi va darsning taşkiliy imkoniyatlarini hisobga oliş zarur.

Körib çiqilgan xorijiy va mahalliy tadqiqotlar geografiya ta'limida elektron didaktik resurslardan foydalanişning ilmiy-metodik asoslarini turli yönalişlarda yoritadi. Xorijiy işlarda geofazoviy texnologiyalarning öquv faoliyatidagi imkoniyatlari, GISdan foydalaniş şartlari, raqamli hikoyalaş va xarita könikmalarini rivojlantiriş masalalari ustuvor bölsa, mahalliy tadqiqotlarda elektron ta'lim vositalarini joriy etiş mexanizmlari, pedagoglarning innovatsion tayyorgarligi hamda geografik kompetentlikni rivojlantirişga e'tibor qaratilgan.

Uşbu tadqiqotlar asosida elektron didaktik resurslarning samaradorligini faqat ularning texnik imkoniyatlari bilan emas, balki öquv maqsadiga muvofiqligi, geografik topşiriqlarning mazmuni, öquvçilar faoliyati, öqituvçining metodik tayyorgarligi va baholaş mezonlari bilan boğliq holda örganiş maqsadga muvofiq, degan xulosaga keliş mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda ilmiy adabiyotlarni mazmuniy tahlil qiliş, qiyoslaş, funksional tasniflaş, umumlaştiriş va metodik modellaştiriş usullaridan foydalanildi. Manbalar uç mezon böyiça örganildi:

1) geografiya ta'limi va elektron resurslarga mavzuviy aloqadorlik;
2) körib çiqilgan vositaning didaktik vazifasi va öquvçi bajaradigan geografik amallar;
3) qöllaş şartlari, baholaş imkoniyatlari va çeklovlari.

Qiyosiy tahlil natijalari elektron resurslarning törtta funksional guruhini, ya'ni tasvirlovçi, tahliliy, yaratuvçi va diagnostik vositalarni ajratiş uçun asos sifatida işlatildi.

Geografiya ta'limidagi elektron resurslarni vazifasiga köra törtta guruhda köriş mumkin.

Birinçi guruh tasvirlovçi resurslar bölib, ularga raqamli atlas, interaktiv xarita, virtual globus, foto, video, animatsiya va uç ölçamli modelni kiritiş mumkin. Mazkur resurslar obyektning joylaşuvi, şakli va jarayonning vaqt davomida özgarişini körsatadi.

Ikkinçi guruh GIS, masofadan zondlaş tasvirlari, statistik ma'lumotlar bazasi va xarita qatlamlarini soliştiriş vositalaridan iborat tahliliy resurslardir. Bunday resurslar ma'lumotni tanlaş, birlaştiriş, ölçaş va izohlaşga xizmat qiladi.

Uçinçi guruh - yaratuvçi resurslar. ArcGIS StoryMaps, oddiy vebxarita, elektron taqdimot, raqamli vaqt çiziği va öquv portfoliolarida öquvçi tayyor axborotni köriş bilan çeklanmay, geografik hikoya, xarita yoki izohli loyiha yaratadi. StoryMaps böyiça tizimli şarh uning loyiha, tadqiqot va holat tahliliga asoslangan öqitiş bilan uyğunlaşişi, öquvçi faolligi hamda fazoviy fikrlaşni qöllab-quvvatlaşi mumkinligini körsatadi.

Törtinçi guruh – diagnostik resurslar: onlayn test, elektron rubrika, özini baholaş varaqasi va raqamli portfolio. Ularning asosiy vazifasi şunçaki ball çiqariş emas, xato sababini körsatiş va keyingi topşiriqni belgilaşdir.

Uşbu tasnifda bitta platforma bir neça funksiyani bajarişi mumkin. Masalan, Google Earth dasturi hududni körsatadigan tasvirlovçi vosita bölişi ham, ölçaş, tarixiy tasvirlarni qiyoslaş va qatlamlarni tahlil qiliş orqali tahliliy resursga aylanişi ham mumkin. Şu bois, resursni nomi böyiça emas, darsda bajariladigan öquv harakati böyiça baholaş maqsadga muvofiq.

TAHLIL VA NATIJALAR

Elektron resurslarning bir qança pedagogik imkoniyatlari mavjud.

Birinçi imkoniyat geografik obyekt va jarayonlarni fazoviy hamda dinamik körinişda anglaş bilan boğliq. Oddiy xarita muayyan vaqt holatini aks ettiradi, raqamli qatlamlar esa relyef, iqlim, aholi yoki transport ma'lumotlarini navbat bilan körsatiş, kattalaştiriş va qiyoslaş imkonini beradi. Bu öquvçining "qayerda?" savolidan "nega aynan şu yerda?" savoliga ötişiga yordam beradi. GISga bağişlangan şarhlar raqamli geofazoviy vositalar tegişli pedagogik yönaltiriş bilan qöllanganda fazoviy tafakkur, geografik bilim, tadqiqot va muammo yeçiş könikmalarini rivojlantiriş imkoniga ega ekanini körsatadi.

Ikkinçi imkoniyat xarita savodxonligini şakllantirişdir. Raqamli xarita qoğoz xaritaning örnini bosmaydi, aksinça, xaritadagi belgi, masştab, koordinata, qatlam va generalizatsiya mohiyatini amaliy tarzda körsatişi mumkin. Öquvçi tayyor obyektni topişdan taşqari, masofani ölçaydi, turli qatlamlarni qiyoslaydi, ma'lumotni saralaydi va öz kartosxemasini yaratadi. Örta maktab öquvçilarida xarita könikmalarini rivojlantirişga qaratilgan tadqiqotlar meta-tahlili bunday maqsadli maşğulotlarning akademik natijalarga ijobiy ta'sir körsatişini aniqlagan. Bu natija raqamli xaritadan foydalanişda ham faoliyat va baholaş mezonlari oldindan belgilanişi kerakligini anglatadi.

Uçinçi imkoniyat tadqiqotga asoslangan örganişni taşkil etişdir. Geofazoviy texnologiyalar bilan tadqiqot olib borişda öquvçi savol qöyadi, ma'lumot manbasini tanlaydi, xarita qatlamlarini tahlil qiladi va dalilga tayangan xulosa beradi. Tizimli şarhlar bunday yondaşuv öquvçilarning raqamli kompetensiyasi va mavzuga oid bilimini rivojlantirişi mumkinligini, ammo öqituvçining oldindan tayyorlanişi muhimligini körsatadi.

Törtinçi imkoniyat öquv mahsulotini yaratişdir. Raqamli hikoya xaritasi, izohli mavzuli xarita, elektron poster yoki qisqa videohisobot öquvçidan ma'lumotni qayta tuziş, asosiy dalilni ajratiş va uni auditoriyaga tuşunarli şaklda taqdim etişni talab qiladi. Bunday vazifa tayyor matnni köçirişdan köra geografik mazmunni tanlaş va mantiqiy boğlaşni kuçaytiradi. StoryMaps böyiça tahlil platformaning aynan loyiha va tadqiqot faoliyati bilan birlaştirilganda foydali bölişini, biroq texnik şaroit va öqituvçi tayyorgarligi çeklov bölib qolişini körsatadi.

Beşinçi imkoniyat tezkor qayta aloqa va differensial öqitişdir. Elektron test yoki platforma öquvçining javobini tez tekşirişi mumkin, ammo uning didaktik qiymati avtomatik ball bilan tugamaydi. Savollar mavzu maqsadiga mos tuzilsa, xatolar guruhlanib, keyingi maşq tanlansa, elektron baholaş öqişni boşqariş vositasiga aylanadi. Raqamli kurslar böyiça şarhlar multimedia va interaktivlik öquvçining tuşunişini va fanga qiziqişini qöllab-quvvatlaşi mumkinligini bildiradi. Şu bilan birga, murakkab geografik kompetensiyalarni faqat yopiq test bilan ölçab bölmaydi. Binobarin, xarita izohi, dalil, hisob-kitob va xulosa ham baholanişi kerak.

Oltinçi imkoniyat raqamli va geoinformatsion savodxonlikni geografik mazmun asosida rivojlantirişdir. Öquvçi internetdagi ma'lumotni izlaş, manbaning sanasi va işonçliligini tekşiriş, turli formatdagi ma'lumotni birlaştiriş, mualliflik va maxfiylik qoidalariga rioya qilişni örganadi. Biroq raqamli vosita bilan köp vaqt işlaşning özi yuqori savodxonlikni kafolatlamaydi. Öqituvçi manba tanlaş mezonlarini, ma'lumotdagi xato va noaniqliklarni, xarita qanday maqsadda tuzilganini muhokama qilişi zarur.

Google Earth Pro böyiça 14-16 yoşli öquvçilar iştirokidagi empirik tadqiqotda dasturdan foydalangan guruh summativ natijalar va fazoviy, izohlaş hamda boğlanişlarni aniqlaş könikmalarida yaxşiroq körsatkiç qayd etgani bildiriladi [7]. Bu dalil muayyan dastur samaradorligini umumlaştirib yuboriş uçun emas, raqamli globus aniq topşiriqlar, bir xil mazmun va rejalaştirilgan baholaş bilan birlaştirilganda foydali bölişi mumkinligini körsatiş uçun muhimdir.

Elektron resursni darsga kiritişning amaliy metodik tartibi. Quyida keltirilgan olti qadam avvalgi tadqiqotlardagi fazoviy-kartografik faoliyat sikli va texnologiyani integratsiyalaş mezonlarining muqobili sifatida emas, öqituvçi uçun darsni amalda taşkil etişga möljallangan yöriqnoma sifatida taklif qilinadi.

Birinçi qadamda didaktik maqsad va geografik könikma aniqlanadi. Öqituvçi platforma nomidan emas, öquvçining tekşiriladigan harakatidan kelib çiqadi: masalan, "öquvçi ikki davr sun'iy yöldoş tasvirini qiyoslab, qirğoq çiziğidagi özgarişni dalillar bilan izohlaydi".

Ikkinçi bosqiçda resurs ekspertizadan ötkaziladi. Uning geografik ma'lumoti işonçlimi, yangilangan sanasi körsatilganmi, xarita belgilarini öqiş mumkinmi, özbek tilida yoki umuman, öquvçiga tuşunarli tilda işlaydimi, qurilmalarda oçiladimi, röyxatdan ötiş va şaxsiy ma'lumot talab qiladimi singari savollar tekşiriladi. Internet barqaror bölmasa, oldindan yuklangan tasvir, skrinşot yoki oflayn qatlam muqobil variant sifatida tayyorlanadi.

Uçinçi bosqiçda öquv topşiriği tuziladi. Topşiriq resursni tomoşa qiliş bilan tugamasligi kerak. Unda ma'lumot topiş, ölçaş, taqqoslaş, tasniflaş, sababni izohlaş, prognoz qiliş yoki xarita yaratiş kabi faoliyat bölişi lozim. Har bir topşiriq uçun kutiladigan mahsulot, ya'ni jadval, izoh, kartosxema, taqdimot yoki xulosa oldindan belgilanadi.

Törtinçi bosqiç öquvçilar faoliyatini taşkil etişga qaratiladi. Qurilma yetarli bölmasa, uç yoki tört kişilik guruhda navigator, tahlilçi, kotib va taqdimotçi rollari berilişi mumkin. Bunday taqsimot bitta faol öquvçi barça işni bajarib qöyişining oldini oladi. Öqituvçi dastur funksiyalarini qisqa namoyiş qiladi, keyin savol va tayanç körsatmalar bilan jarayonni boşqaradi. Öquvçi resursni boşqarişi, öqituvçi esa geografik fikrlaşni yönaltirişi kerak.

Beşinçi bosqiç baholaş va qayta aloqani taşkil etadi. Masalan, raqamli xarita topşiriği aniqlik, ma'lumot manbasi, kartografik ifoda, izohning dalilliligi va xulosa mezonlari böyiça baholanadi. Onlayn test asosiy tuşunçalarni tez tekşirişi mumkin, murakkab natija esa izohli javob, loyiha yoki portfolio orqali aniqlanadi. Baholaş mezonlari topşiriqdan oldin berilişi öquvçining faoliyatini rejalaştirişiga yordam beradi.

Oltinçi bosqiç refleksiya va bilimni yangi vaziyatga köçirişdir. Dars oxirida "Qaysi qatlam xulosaga köproq yordam berdi?", "Ma'lumotda qanday çeklov bor?", "Şu usulni boşqa hududga qöllasak natija özgaradimi?" kabi savollar beriladi. Refleksiya raqamli faoliyatni köngiloçar tomoşadan geografik bilim hosil qiluvçi jarayonga aylantiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Elektron didaktik resurslar geografiya darslarida öquv materialini körgazmali taqdim etiş bilangina çeklanmay, geografik ma'lumotlar bilan faol işlaşni taşkil etiş imkonini beradi. Raqamli atlas, interaktiv xarita va virtual globus obyektlarning joylaşuvi, şakli hamda hududiy xususiyatlarini tasvirlaşga; GIS va xarita qatlamlarini qiyoslaş vositalari esa ma'lumotlarni ölçaş, soliştiriş, hududiy tafovut va boğlanişlarni izohlaşga xizmat qilişi mumkin. ArcGIS StoryMaps, elektron taqdimot va boşqa yaratuvçi resurslar öquvçilarning izohli xarita, geografik hikoya yoki loyiha körinişidagi mahsulotini tayyorlaşga şaroit yaratadi; onlayn test va elektron baholaş vositalari esa xatolarni aniqlaş hamda qayta aloqani yölga qöyişga yordam beradi.

Xorijiy tadqiqotlar GIS, geofazoviy texnologiyalar, StoryMaps va Google Earthdan foydalanişning pedagogik imkoniyatlarini yoritadi, ammo bu imkoniyatlar barça sinf va şaroitlarda bir xil natija berişini anglatmaydi. Resursning didaktik qiymati aniq topşiriq, öquvçi faoliyati, işonçli ma'lumot va baholaş mezonlari bilan uyğunlaştirilganda yuzaga çiqişi mumkin. Mahalliy tadqiqotlar elektron ta'lim vositalarini qöllaş, axborot texnologiyalari orqali geografiyani öqitiş, öqituvçilarning innovatsion kompetentligini rivojlantiriş hamda geografik kompetentlikni şakllantirişning metodik jihatlarini yoritadi.

Uşbu ilmiy yönalişlarni umumta'lim maktablari amaliyotiga tatbiq etişda öquvçilarning yoş va tayyorgarlik xususiyatlari, öquv dasturi mazmuni, resursning tili va ma'lumot işonçliligi, qurilma hamda internet imkoniyatlari alohida hisobga olinişi lozim. Şu maqsadda maqolada didaktik maqsadni belgilaş, elektron resursni oldindan tekşiriş, geografik topşiriq va kutiladigan mahsulotni loyihalaş, individual yoki guruhli faoliyatni taşkil etiş, natijani baholaş va refleksiya ötkazişdan iborat olti bosqiçli amaliy tartib tavsiya qilindi.

Foydalanilgan adabiyotlar röyxati:

1. Abdullayeva D. N. Geografiya fani öqituvçilarining malakasini oşiriş jarayonida elektron ta'lim vositalaridan foydalaniş mexanizmlarini takomillaştiriş: pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. - Samarqand, 2021. - 48 b.
2. Bondarenko O. V. Teaçing Geography with GIS: A Systematic Review, 2010-2024 // Science Education Quarterly. - 2025. - Vol. 2, No. 1. - P. 2440.
3. Humble N. Future Paths for GIS in K-12 Education: A Review of Possibilities and Constraints // European Journal of Geography. - 2023. - Vol. 14, No. 3. - P. 79-88.
4. Janzakov A. B. Umumta'lim maktablarida geografiya fanini axborot texnologiyalari vositasida öqitiş mexanizmlarini takomillaştiriş: pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. - Samarqand, 2021. - 48 b.
5. Mašterová V. Learning and Teaçing through Inquiry with Geospatial Teçnologies: A Systematic Review // European Journal of Geography. - 2023. - Vol. 14, No. 3. - P. 42-54.
6. 6. Panjaitan B. R., Ningrum E., Waluya B. Digital Learning Tools in Geography Education: A Systematic Literature Review // The Eurasia Proceedings of Educational and Social Sciences. - 2023. - Vol. 33. - P. 135-143.
7. Pascu M. How Effective Is Google Earth Pro in Teaçing and Learning Geography to High Sçool Students? // Computers and Education Open. - 2026. - Vol. 10. - Article 100362.
8. Sabirov Q. B. GAT texnologiyalari asosida bölajak geografiya öqituvçilarining innovatsion kompetentligini rivojlantiriş metodikasi: pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. - Samarqand, 2024. - 47 b.
9. Safriani E. W., Setiawan I., Trianawati N. A Systematic Literature Review: Utilization of Geographic Information Systems (GIS) in Geography Education in the 21st Century // The Eurasia Proceedings of Educational and Social Sciences. - 2023. - Vol. 33. - P. 96-103.
10. Tojiboyeva M. A. Axborot-kommunikatsion texnologiyalar vositasida talabalarda geografik kompetentlik sifatlarini rivojlantiriş ("Örta Osiyo tabiiy geografiyasi" fanini öqitiş misolida): pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. - Namangan, 2023. - 52 b.
11. Tusam M., Somantri L., Setiawan I., Sugito N. T. ArcGIS StoryMaps in Geography Learning: A Systematic Literature Review // Abjadia: International Journal of Education. - 2024. - Vol. 9, No. 3. - P. 643-655.
12. Yalçınkaya E., Karaca A. Examination of Studies Aimed at Developing Map Skills in Secondary Sçool Students: A Meta-Analysis // Review of International Geographical Education Online. - 2021. - Vol. 11, No. 1. P. 236-261.

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo‘yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqichlari bo‘yicha)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №10(5)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№C–5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.